

Studieplan till

MARIN NEDSKRÄPNING

Innehåll

Inledning	sid 3
Förslag på studieupplägg	sid 4
Marin nedskräpning – diskutera och agera	sid 5-7
Ordförklaringar	sid 8-9
Fördjupning – för dig som vill lära mer	sid 10

Inledning

“Haven håller på att förvandlas till stora undervattensdeponier, en slutdestination där skräpet blir kvar för all överskådlig framtid.”
(ur Rapport från Kusträddarna 2014, Håll Sverige Rent)

Sjöar, kuster och hav. Marin nedskräpning är ett globalt problem som inte känner några nationella gränser. Och det växer snabbt: på sextio år har plastproduktionen i världen ökat lavinartat, och det märks i våra hav, där gigantiska mängder ansamlas.

Det är en ohållbar utveckling, och den kan bara bromsas genom kunskap och agerande, på alla ledder i samhället.

Den här studiehandledningen vänder sig till dig som vill veta mer om nedskräpning och vad det leder till. Till dig som vill diskutera och agera tillsammans med andra. Vad är problemet med marin nedskräpning? Varför existerar det? Vilka blir effekterna? Och vad kan man göra åt det?

I diskussionsunderlaget utgår vi från filmaren Benny Fricks angelägna film Strömmar av plast. Studieförbundet och Håll Sverige Rent hoppas att du genom att se filmen, och med det här materialet i din hand ska få redskap att bilda dig en egen uppfattning och agera utifrån den.

Alla behövs – nu!

Filmen Strömmar av plast är producerad av Benny Frick och framtagen inom projektet Med fokus på marint skräp, ett informationsprojekt som uppmärksammar marina nedskräpningsfrågor. Sju organisationer har gått samman i projektet för att gemensamt lyfta frågan och verka för att beslutsfattarna inser allvaret med att havet är nedskräpat. Organisationerna är Havsmiljöinstitutet, Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen Västra Götalands län, Håll Sverige Rent, Göteborgs Stad, KIMO och Ren Kust Bohuslän.

Februari 2015

Författare: Annika Stigmark

Grafisk form: Carita Lott,
Margareta Lindberg

Foto: Håll Sverige Rent

Producerad av Studieförbundet i
samarbete med Håll Sverige Rent.

Projektet delfinansieras av Havs- och
Vattenmyndigheten.

Studiehandledningen finns att ladda ner
på studieframjandet.se

Förslag på studieupplägg

Det finns lika många sätt att förmedla och ta emot kunskap som det finns människor i världen. Fundera över vilka ni är, hur ni vill lära er och vilka ni vill dela kunskapen med. Vänd er till Studieförbundet på orten för att få stöd.

Gör en tidsresa!

Följ utvecklingen kronologiskt genom att lägga upp studiecirkeln eller cafékvällen som en tidsresa:

- En glimt av Sverige förr – visa filmen Sjövett (2 min).
- Attityden har ändrats, men miljöproblematiken har inte förbättrats. Varför?
- Var är vi idag? Visa huvudfilmen Strömmar av plast (17 min).
- Diskutera utifrån frågeställningarna i studiehandledningen.
- Sammanfatta genom att titta på kortfilmen Sources and impacts of marine litter (3 min).
- Blicka framåt – hur ser framtidens film ut?

Tänk på att anpassa formen efter hur mycket tid ni har och hur många deltagare ni är. I större samling kan det till exempel vara bra att varva med korta diskussioner i smågrupper.

Arrangera en träff

- Café planet är Studieförbundets särskilda arena för hållbarhetsfrågor. I en inkluderande atmosfär tittar vi på film, diskuterar och lyssnar på föreläsningar.

En café planet-kväll kan också vara ett bra sätt att träffa likasinnade om man söker deltagare till en studiecirkel.

- Kulturprogram – föreläsning, utställning eller vandring – passar bra om ni vill nå ut till fler med frågan om marin nedskräpning.

Starta en studiecirkel

En studiecirkel passar bra om ni är en mindre grupp som vill träffas flera gånger och fördjupa er ordentligt i frågan. Kanske vill ni förstå problematiken på djupet, kanske vill ni gå vidare och planera någon form av aktivitet eller föreläsning.

Vill ni bjuda in en föreläsare till någon träff? Studieförbundet och Håll Sverige Rent kan hjälpa till med kontakter.

Marin nedskräpning – diskutera och agera

Förberedelser

Studiehandledningens diskussionsfrågor bygger på frågeställningar som lyfts i filmen Strömmar av plast. Börja med att titta på den tillsammans.

I skriften Rapport från Kusträddarna hittar ni kompletterande information. Den kan vara bra att ha till hands under diskussionen.

På Håll Sverige Rents hemsida finns mycket bra information om marin nedskräpning.

Dags att diskutera

Diskutera fritt eller använd handledningens diskussionsunderlag. Det är uppdelat i fyra block: Vad är problemet med marin nedskräpning? Varför existerar det? Vilka blir effekterna? Och vad kan man göra åt det?

Därefter följer ett avsnitt med förslag till aktion – Dags att agera.

Vad är problemet med marin nedskräpning?

Vad är det för skräp vi hittar i havet, och var kommer det ifrån?

”Nu när mikrokräpet är ute i havet så är det helt omöjligt att bli av med det”, säger man i filmen. Och ”om man inte städade undan skulle en del föremål kunna ligga kvar både tiotals och hundratals år.” Vad ser ni för problem med det?

I genomsnitt för bohuslänska stränder hittar man 1 200 föremål per hundra meter. Det är till största delen skräp som letat sig hit

från Europas alla floder och vattendrag. Vad tycker du att kommunen i filmen borde göra åt den ganska extrema situation som Bohuskusten befinner sig i? Och hur ser det ut där du bor? Varför skräpar man ner?

Öppna soptippar och andra typer av öppen sophantering är en viktig orsak till att skräp hamnar i havet. Hur ser hanteringen ut där du bor och hur är invånarnas attityd till skräp? Finns det papperskorgar överallt? Används de?

Sophanteringen i EU styrs av ett beslut om avfallshierarki, den så kallade avfallstrappan. I första hand ska man förhindra att det skapas avfall. Av det avfall som blir ska man återanvända och återvinna så mycket som möjligt. Det som blir över kan bli till energi genom förbränning. Det sista steget – där man inte tar tillvara avfallet alls – är deponi eller soptipp. Vad tänker ni är det som hamnar där?

Vilka blir effekterna?

Djur äter plast. I värsta fall samlas det så mycket i magen att det kan påverka deras hälsa. I filmen berättar man om stormfågeln, att 90 % av stormfåglarna har plast i magen. Forskarna vet inte, men tror att mer än 100 000 däggdjur och en miljon fåglar – hundratals arter – dör varje år till följd av att de har plast i magen eller snärjs in i plast. Vad tänker ni kring det?

Det finns många kemiska ämnen knutna till plast. Plasten kan innehålla kemikalier som tillsatts under produktionen, som mjukgörare, UV-stabiliserare och antimögemedel. Mikroplast, alltså mikroskopiska plastpartiklar, är så små att planktonorganismer kan äta dem. Då hamnar de längst ner i näringskedjan, och i slutänden på våra tallrikar. Vad kan det få för effekter, tror ni?

Det finns också kemikalier i miljön som inte är vattenlösliga och därför binder till mikroplasten, som koncentrerar upp kemikalierna. Dessa kan sedan bäras med in i olika organismer. Vilka effekter av kemikalier känner ni till?

Vad kan man göra åt det?

Visst kan man tänka sig en mängd åtgärder för att stoppa den marina nedskräpningen. Praktiska åtgärder som mindre plastproduktion, färre prylar, bättre avfallshantering, vattenfiltrering, men också informationsinsatser och samverkan. Men vem ska göra det? Vem har ansvaret?

Samtala om vad samverkan på kommunal, nationell och internationell nivå kan bestå i, och leda till. Var passar du som individ in?

Om du var lagstiftare, vilka lagar skulle du ändra eller skapa då?

Diskutera vad man kan göra som medborgare, som konsument, som politiker, som företagare. Vilket ansvar har man i de olika rollerna? Vilka befogenheter och vilka möjligheter att påverka?

Dags att agera

Vad händer sen då? Kunskap föder förändring! I det här avsnittet ger vi förslag på aktiviteter och ageranden för att sprida, synliggöra, påverka och förebygga. Fyll på med egna idéer!

Clean Up Land och Kust

Om ni gör en enda sak så ska det vara en skräpplockardag! Håll Sverige Rent anordnar både skräpplockardagar på land – Clean Up Land – och i kustmiljö – Clean Up Kust. Gör som tusentals andra frivilliga och anmäl er på Håll Sverige Rents hemsida! Där finns information om hur ni går tillväga, och hur ni får gratis sopsäckar.

Mera kunskap

Skaffa ännu mera kunskap! Om återvinning och återanvändning, om mikroplaster, om nedskräpning, om allemansrätten. Lär dig kompostera, laga och ta tillvara.

Sprid din kunskap till andra – starta en studiecirkel eller arrangera en föreläsning eller utställning.

Protestera, kampanja

Engagera dig i politiken. Vill du inte ha ett politiskt uppdrag så kan du fortfarande göra din röst hörd på möten, i motioner och insändare.

Hoppa på andras initiativ. Det finns mängder med engagerade människor som också vill arbeta för en bättre värld. Du hittar dem lättast genom föreningslivet. Eller varför inte dra igång en egen kampanj?

Mixa nytta med nöje. Gå ihop några stycken och ordna en klädbytdag, prylmarknad, fröbytdag. Starta en renoveringscirkel, lap-pa och laga i gott sällskap.

Testa dig själv

Ta en plastfri vecka. Försök att inte handla någonting med plast. Hur gick det? Var det svårt?

Prova en shoppingfri månad. Handla bara det som är absolut nödvändigt. Vad blev det?

Leta efter mikroplast hemma. Vilka produkter innehåller mikroplast i ditt badrum?

Skippa plastpåsen! Ersätt denna miljöbov med tyg- eller papperskasse eller en korg.

Fundera ut andra sätt att utmana din nuvarande livsstil!

Ordförklaringar

När man tar sig an ett nytt ämne så stöter man på många nya och svåra begrepp. De flesta går att googla fram, men här har vi samlat en lathund med de begrepp och uttryck som används i filmen Strömmar av plast.

Akkumulation: När något ansamlas och blir mer och mer.

Antimögemedel: Kemikalier som används för att förhindra att något möglar, t.ex. textilier som packas för långa transporter.

Avloppsvatten: Det vatten som kommer från våra avlopp. Om man renar avloppsvattnet så kan man fånga upp många skadliga ämnen och partiklar.

Bredda: När det blir ett så högt flöde på vattnet att det inte hinner rinna undan så flödar vattnet över, det breddar. Genom att se till att vattnet inte breddar, så kan man undvika att ofiltrerat vatten släpps ut i miljön.

Cirkulär: Utan början och slut. Används till exempel om cirkulär ekonomi, där producenten har ett ansvar att ta hand om sin produkt genom hela dess livscykel.

Dagvatten: Vatten från hårdgjorda ytor till exempel asfat. Är ofta förorenat.

Filtrerande organismer: Djur och växter som fångar föda genom att sila vattnet, som till exempel musslor och maskar. Genom att sila – eller filtrera – vattnet fångar de upp plankton och andra partiklar.

Hormonstörande ämnen: Kemikalier som påverkar och stör de hormonella systemen hos både människor och djur.

Kemikalier, kemiska ämnen: Kemiska ämnen finns överallt, som grundämnen eller som föreningar. Med kemikalier menar man oftast kemiska föreningar som framställts av människor. Kemikalieproduktionen har ökat kraftigt de senaste femtio åren, och många av dagens miljöproblem orsakas av vår konsumtion av produkter som innehåller miljöfarliga eller hälsofarliga kemikalier.

Marin nedskräpning: Material som hamnar i havet, som inte ska finnas där, kallas för marint skräp. Det kan ha dumpats direkt i havet, eller förts dit via vattendrag och floder. Skräpet kan bestå av alla möjliga material och storlekar.

Mikroplast: Mikroskopiska plastpartiklar. Kommer från direkta källor som fleece och tandkräm, eller uppstår genom nedbrytning av större föremål.

Mikroskopisk: Kan inte ses med blotta ögat.

Mikroskräp: Mikroskopiska skräpartiklar av olika ursprung. Ofta menar man plast.

Miljögifter: Ämnen som är skadliga för miljön.

Mjukgörare: Kemikalier, vanligen ftalater, som tillförs plast för att göra den mjuk. Kemikalierna kan släppa från plasten, och kan då utgöra en hälsofar.

Nervimpulser: Elektriska impulser i celler. Vissa hälsofarliga kemikalier, som t.ex. bekämpningsmedel, kan på olika sätt blockera nervimpulserna.

Näringskedjan: När man talar om näringskedjan så menar man hur växter och djur är beroende av varandra och hur näringen transporteras genom ekosystemet. Det finns ett oändligt antal näringskedjor. Alla börjar med en producent och följs av ett antal konsumenter. T.ex. ett växtplankton som äts av ett djurplankton som äts av en fisk som äts av en större fisk som äts av en människa.

Organismer: Ett annat ord för organism är livsform. Organismer är materiella objekt som har alla förutsättningar för liv. Växter, djur, svampar, bakterier och virus är alla olika exempel på organismer.

Partiklar: Små, små delar av något. När konstgjorda partiklar har samma form och utseende som en naturlig partikel så kan den komma in i näringskedjan.

Pesticider: Bekämpningsmedel. Kemikalier som används för att döda eller hämma tillväxt av oönskade organismer.

Plankton: Små organismer i vatten, som driver fritt omkring utan aktiv rörelseförmåga. Det kan vara alger (växtplankton) eller små kräddjur (djurplankton).

Plast: Ett samlingsnamn för en mängd olika halv-syntetiska eller syntetiska (konstgjorda) material. Plast används snart sagt överallt. Många plaster innehåller farliga ämnen som kan frigöras från plasten och skada miljön och hälsan.

Reproduktion: Ordagrant betyder reproduktion "återskapande". I detta sammanhang menar vi fortplantning, när människor, växter och djur förökar sig.

Resurs: En tillgång, något man behöver. En resurs kan vara av ekonomisk, personell eller annan karaktär.

Soptipp: Vardagligt ord för deponi. Det skräp som inte kan återanvändas, återvinnas eller utvinna energi ur, läggs på hög, på en soptipp. Är det en öppen soptipp så kan skräpet spridas, och farliga ämnen kan läcka ut från soporna.

Strandstädning: Ett sätt att hålla stränderna rena är att handgripligen plocka upp skräpet. I Håll Sverige Rents regi genomförs varje år städplöckardagar, när frivilliga personer plockar mängder med skräp på våra stränder.

Strömvirvlar: Naturfenomen som suger ner vattnet i en stark, roterande ström. I världshaven finns flera gigantiska virvelområden där stora mängder skräp ansamlas.

Toxisk: Giftig. Kemikalier kan ha en toxisk effekt och därmed fungera som ett gift.

Utsläpp: När något lämnar ett slutet system och släpps ut i miljön. Används oftast om sådant som är skadligt för miljö och hälsa, miljöfarliga utsläpp.

UV-stabilisatorer: Kemikalier som t.ex. används för att motverka att plast gulnar när den utsätts för solljus.

Återanvändning: Produkter som anses vara förbrukade får ny funktion i nytt sammanhang.

Återvinning: Materialet i förbrukade produkter tas tillvara för tillverkning av nya produkter.

Lär dig ännu mer på www.hsr.se/clean-kust

Fördjupning – för dig som vill lära mer

Böcker, filmer, rapporter

- Makt, plast, gift och våra barn. Ethel Forsberg 2014.
- Den flamsäkra katten. Naturskyddsföreningens årsbok 2013.
- Raklödder till fiskarna. Naturskyddsföreningen rapport. Ladda ner från http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/marint_skrap_rapport.pdf
- Allt du (inte) vill veta om plast. Naturskyddsföreningen rapport 2014. Ladda ner från http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/Plast-rapporten_hela.pdf
- Nudging. Ett verktyg för hållbara beteenden? Naturvårdsverkets rapport 2014. Ladda ner från <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6600/978-91-620-6642-0/>
- Sjövett 1964
Titta på filmen: www.youtube.com/watch?v=XrcrX9Qaw2o
- Sources and impacts of marine litter. Jane Lee/ Marlisco
Titta på filmen: www.youtube.com/watch?v=017bBeXhYz4
- Det finns många fria filmer på nätet. Bra sökord är t.ex. "marin nedskräpning" och "spöknät".
- Studiehandledningar om kemikalier och hållbar livsstil hittar du på Studiefrämjandets hemsida www.studieframjandet.se

Nu har du nått studiehandledningens slut.
Har du fått ny kunskap?
Hur går du vidare?
Vad sprider du till andra?
#hållsverigerent

Välkommen till Studieförbundet

Vill du lära dig mer tillsammans med andra? Ta kontakt med Studieförbundet där du bor och starta en studiecirkel hos oss. Vi kan hjälpa dig att komma igång, ordna lokaler, litteratur, kontakter och mycket mer!

Vad är en studiecirkel?

En studiecirkel betyder att du och dina vänner (minst 3 personer över 12 år) kan träffas och lära er nya saker, med vår hjälp! Vi är alltid öppna för nya idéer till studiecirkel och du kan starta en studiecirkel om nästan vad som helst. Varje cirkel gör en arbetsplan som beskriver hur arbetet ska läggas upp och vilket målet är. Ni bestämmer själva vad ni vill och inte vill göra, och det är precis så enkelt som det låter!

För att räknas som deltagare ska man delta vid minst tre träffar och delta i någon av de tre första sammankomsterna. En studiecirkel måste omfatta minst nio studietimmar (à 45 minuter) och pågår vanligen under några månader, men kan vara både kortare eller längre. Varje studiecirkel utser också en cirkelledare för gruppen.

Rollen som cirkelledare

Som cirkelledare behöver du inte vara expert i ämnet eller ha svar på alla frågor. Din roll är att leda cirkeln framåt och se till att alla kan framföra sina synpunkter och påverka arbetet.

Som cirkelledare ansvarar du för cirkellistan och, tillsammans med Studieförbundets personal, för praktiska saker kring mötesplatsen, fika med mera.

Som ny cirkelledare får du ett introduktionssamtal då vi bland annat berättar vad Studieförbundet kan hjälpa till med. Du blir också inbjuden till att gratis delta i Studieförbundets ledarutvecklingsprogram.

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund. Vi är partipolitiskt, fackligt och religiöst obundna med ett brett utbud av studiecirkel, utbildningar, kulturarrangemang och föreläsningar. Varje år samlas 230 000 deltagare i våra studiecirkel och kurser.

